

Náučný chodník Stráž

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Veľký Krtíš
Geomorfologické jednotky:	Juhoslovenská kotlina a Krupinská planina
Geologické jednotky:	neogénna panva a sopečné pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Vinica, kultúrny dom a pešo asi 300 m Nekijskou ulicou na západ
Východisko:	Vinica, múzeum Tájház (Dom ľudových kultúr)
Trasa:	Vinica, Tájház - Žobrák - Žabí prameň - Stráž, vyhliadková veža - južný svah Porgy - Biela studňa - Žobrák - Vinica
Dĺžka, prevýšenie:	7,3 km, prevýšenie 250 m
Čas prechodu:	3,5 h
Počet zastávok:	8
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 2013

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Obec Vinica, Cesta slobody 466/44, 991 28 Vinica, tel. 047 / 4891 397

Poznámky: (1) Náučný chodník sprístupňuje krajinu s nedostatkom turistických značených ciest. (2) Na náučnom chodníku je viacero upravených odpočinkových miest.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. Odporúčame návštevu miestneho múzea v jeho východisku.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Vinica. Obec na juhu stredného Slovenska východne od Šiah v západnej časti Juhoslovenskej kotliny, resp. jej časti Ipelskej kotliny pod okrajovým svahom Krupinskej planiny na Veľkom potoku, pravostrannom prítoku Iplľa, jedna z najstarších v hontianskom regióne. Prvýkrát sa ako Nek spomína v roku 1135. V dnešnom rozsahu vznikla (s názvom Nek) postupným zlučovaním sídiel Dolný Nek, Horný Nek a Neklinc na začiatku 20. storočia, po roku 1918 sa volala Nekiye nad Iplľom a od roku 1948 Vinica (od 1994 oficiálne aj maď. Ipolynyék). Od 13. storočia územie patrilo panstvu Zvolen, rôznym zemepanským rodom (Nyékiovcí, Szécsényiovcí, Révayovci, Darvasovci, Laczkáryovci, Rádayovci, Telekiovcí, Majthényiovcí, Koháryovci, Coburgovci, Berzevicziovcí, Feketeovci) i ostrihomskej kapitule. V rokoch 1902 - 1923 bola okresným mestom, v rokoch 1938 - 1944 bola súčasťou Maďarska. Obyvateľstvo sa zaoberalo najmä poľnohospodárstvom, chovom dobytka, remeslami a najmä vinohradníctvom (vinice sú doložené od roku 1354), pracovala tu parketáreň. K pamiatkam patrí pôvodne renesančný kostol svätého Štefana kráľa zo 16. storočia, prestavaný v roku 1840, viaceré sochy (sv. Štefana, sv. Urbana), dom ľudovej kultúry - lokálne múzeum **Tájház**. Obec je súčasťou stredoslovenskej vinohradníckej oblasti, ktorá je jednou z najstarších oblastí pestovania viniča na Slovensku, - na južných svahoch masívu Porgy v lokalite Žobrák sa vo viniciach nachádza okolo 500 vinohradníckych domčekov. Na severnom okraji obce je termálne kúpalisko s teplotou vody 24 °C. Ešte severnejšie v strmom južnom svahu Stráže (396 m n. m.), juhozápadného výbežku vrchu Porga (401 m n. m.) v okraji Krupinskej planiny, stojí drevená **vyhliadková veža Stráž** z roku 2013. Pod ňou sú v rozpukaných andezitoch a andezitových brekciách nevelké pseudokrasové jaskyne.

Juhoslovenská kotlina. Úzke nížinné územie na južnom Slovensku pri slovensko-maďarskej štátnej hranici pretiahnuté v rovnobežkovom smere medzi Šahami na západe a Plešivcom na východe dlhé asi 120 km s charakterom brázdy okolo riek Ipeľ, Rimava a Slaná. Na západe sa kratučkým, 1,5 km dlhým úsekom dotýka Podunajskej pahorkatiny, na severe susedí s Krupinskou planinou, Ostrôzkami, Revúckou vrchovinou a Slovenským krasom, na východe Bodvianskou pahorkatinou. Na juhu pri hranici s Maďarskom do nej od juhu presahuje severná časť vulkanického pohoria Cserhát - Cerová vrchovina. Je tektonicko-erózneho pôvodu - vznikla v neogéne mohutným prehybom zemskej kôry. Budovaná je paleogénnymi a neogénnymi morskými a jazernými sedimentmi, lokálne i vulkanoklastikami, zväčša prekrytými kvartérnymi riečnymi štrkami a pieskami na severe s pokrovom spraší a sprašových hĺn. Prevažne pahorkatinový povrch je rozčlenený riečnou sieťou do plytkých dolín so širokými nivami a riečnymi terasami Iplľa, Rimavy, Slanej a ich prítokov a plochými chrbtami

medzi nimi. Delí sa na tri vzájomne slabo oddelené kotliny - od západu Ipeľskú, Lučenskú a Rimavskú. Pre svoju nízku nadmorskú výšku (do 400 m n. m.) a otvorenosť k juhu patrí k najteplejším a najsuchším kotlinám na Slovensku. Vyvierajú tu mnoho minerálnych a termálnych prameňov, pri ktorých vznikli kúpele (Číž), termálne kúpaliská (Dolná Strehová, Tornaľa) alebo plniarne minerálnych vôd (Tornaľa). Kotlina je zväčša odlesnená, zachované sú zvyšky teplomilných dubín, dubo-hrabín, pozdĺž tokov lužné lesy. Mierne klimatické podmienky s najmenšou veternosťou na Slovensku umožnili intenzívny rozvoj poľnohospodárskej výroby.

Krupinská planina. Geomorfologický celok, najjužnejšia súčasť vulkanickej oblasti Slovenské stredohorie, s veľmi svojráznym charakterom, vyčlenená zhruba medzi Šahami, Krupinou, Pliešovcami, Červeňanmi a Veľkým Krtišom, s vrchovinovým až hornatinovým reliéfom. Ide o postupne deštruujúcu sa vulkanickú tabuľu vnútorne rozčlenenú zlomami na drobné hraste, ktorú budujú horizontálne vrstvy andezitových tufov, tufitov, pieskovcov, konglomerátov a brekcií, ktoré sa ukladali v neogéne v predpolí (dnes už erodovaného) stratovulkánu Javoria, a to najprv vo vodnom (morskom), neskôr v suchozemskom prostredí. Celkovo je jej povrch uklonený k juhu, najväčšiu výšku dosahuje na severe vulkanickými brekciami budovaný Kopaný závoz (775 m n. m.) severne od Senohradu. Južný strmý zlomový až 200 m vysoký okraj planiny nad Ipeľskou kotlinou je intenzívne rozrušovaný eróziou vodných tokov, medzi dolinami ktorých ostávajú vyvýšeniny charakteru tabuľových svedkov (pretiahnuté chrby s plochým temenom). Potoky povrch tabule spätnou eróziou prerezávajú rôzne hlbokými (aj 200 m) údoliami, lokálne aj tiesňavovitými alebo kaňonovitými, a členia ju na čiastkové planiny. Na miestach s priepustnými vulkanickými či sedimentárnymi horninami sa strmé svahy týchto dolín stýkajú so širokými náhornými plošinami ostrými hranami. Inde, napr. na miestach s pokrývkou spráše, je územie postihnuté intenzívnou výmloľovou eróziou. Planina patrí povodiu Iplľa, má lúčovitú riečnu sieť s odtokom (napr. Krupinice, Litavy, Vrbovka, Plachtinského potoka či Krtíša) do Podunajskej pahorkatiny a Ipeľskej kotliny.

Názvy informačných panelov

1. Órhegy tanösvény - Tájház / Náučný chodník Stráž. Kezdőpont / Východiskový bod
2. Bűszkeségünk a szőlő / Naša hrdosť, hrozno. Szőlészet, szőlőművelés / Pestovanie hrozna, vinárstvo
3. Vizeink élőhelyek / Vody, biotop. Békás-forrás / Žabí prameň
4. Vulkánok és őstenger nyomában. Kőbánya / Kameňolom
5. Gyökereink / Tradície. Szent-Ilona kereszt / Kríž Svätá Helena
6. Őrködünk együtt / Strážme spolu. Erdei növények, kilátó, barlang / Lesný porast, vyhliadkový bod, jaskyňa
7. Jazierko Porga
8. Prameň Biela studňa
9. Borban az igazság / In vino veritas / Pravda je vo víne. Szent Orbán szobor / Socha svätého Urbana

Informačné panely v teréne nie sú označené názvom náučného chodníka. Texty na nich sú v maďarčine a slovenčine.

VULKÁNOK ÉS ÖSTENGER NYOMÁBAN 3

Kőbánya

A kőbányai kőzetek között a kőbányai és a kőbányai kőzetek is megtalálhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók.

Kamérolom

Itt van a kőbányai kőzetek között a kőbányai kőzetek is megtalálhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók.

lengyel (baltai, horvát)

slavoniai vulkánok (magyar kőzet)

vulkánok (magyar kőzet)

andezit

andezit

andezit

A kőbányai kőzetek között a kőbányai kőzetek is megtalálhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók. A kőbányai kőzetek a kőbányai kőzetek és a kőbányai kőzetek között találhatók.

